

SKUP

Metoderapport ”Obiora-saken”

Av Kadafi Zaman

TV2 Nyhetene

Karl Johans gate 14

Postboks 2, Sentrum

0101 Oslo

Tlf: 02255

Mobil: 94856609

Publisert i TV2 Nyhetene

Dato: 12/9-2006 til 21/12-2007. Følger saken fortsatt.

INNLEDNING

Norsk-afrikaneren Eugene Obiora døde under en pågripelse på et sosialkontor i Trondheim den 7. september 2006. Fem dager senere laget jeg en sak om innvandrere som demonstrerte mot dødsfallet i Oslo. Men som de fleste andre tenkte jeg ikke noe mer på saken.

Ikke før jeg fikk et tips om at det skulle foregå en rekonstruksjon på åstedet i Trondheim den 15 september 2006. Jeg reiste - med den eneste tanke i hodet om at det kanskje ville gi oss bilder i en ellers bildefattig sak.

Da jeg ankom Østbyen servicesenter i Trondheim var rekonstruksjonen allerede i gang. Jeg hadde vært med på mange rekonstruksjoner tidligere, men reagerte umiddelbart på de mange politisperringene. Politiet gjorde alt de kunne for å hindre sikt til åstedet. Til slutt var det hele over og sperringene ble tatt bort. Jeg skulle gjøre et intervju med to av Obioras venner og vi hadde akkurat begynt utenfor inngangspartiet, idet en politimann avbrøt og ville ha oss vekk.

Men var det ikke et offentlig sted? Svaret var at politiet hadde bestemt seg for å sette opp sperringene igjen. Vi ble geleidet ut av området, og politiet satte opp sperringene. Hva var det de ville skjule og hva var de redd for? Dette ble den andre saken jeg laget, og der og da bestemte jeg meg for å grave videre.

SAKENS STÅSTED

Det var ingen medier som brydde seg om Obiora på dette tidspunktet. En norsk-afrikaner var død og det var sikkert hans egen skyld. Dette var den vanlige oppfatningen. Det førte til at ethvert søk i elektroniske databaser ga null treff. Jeg hadde dessuten få kilder i det nigerianske miljøet. Den eneste jeg kjente fra noen tidligere saker var lederen av African Cultural Awareness, Elvis Nwosu.

Også advokaten til både Obiora og politimennene hadde begrenset informasjon, saken var tross alt rutinemessig under etterforskning hos Spesialenheten.

ARBEIDET MED SAKEN

UAVHENGIG?

Første fase ble derfor å bli kjent med flest mulig nigerianere som deltok i antirasistisk arbeid. Mange av dem hadde jeg blitt kjent med under den første

saken fra demonstrasjonen i Oslo. Resultatet ble at TV2 som eneste TV-kanal fikk lov til å være med på begravelsen av Obiora den 3.november 2006. Her møtte jeg Obioras eks-kone, broren fra Nigeria og hans venner. De tegnet et annet bilde av mannen som politiet hadde fremstilt som en aggressiv sosialklient med uante hestekrefter. Dessuten gjorde brorens bønn om en rettfærdig behandling av saken et sterkt inntrykk.

Det mest sentrale spørsmålet i denne fasen var derfor Spesialenhetens etterforskning. Hvem var etterforskerne og var granskingen uavhengig eller farget av kollegial sympati? Spesialenheten hadde tross alt i mange år fått kritikk.

Jeg hadde ennå ikke fått komplett oversikt over persongalleriet. Uten et eneste dokument og med tause politimenn og advokater ble løsningen å snakke med politikilder i andre distrikt. Det gjorde ikke saken enklere at Trondheims politiet hadde sperret saken i sitt eget system, STRASAK.

Kildearbeidet førte til at jeg fikk oversikt over etterforskerne og etter hvert detaljer fra avhørene. Vi fikk også tak i legerapportene som konkludert med at kvelning var den mest sannsynlige dødsårsaken. Det var viktig å gjennomgå de konfidensielle legerapportene for å sjekke om Obiora var påvirket eller hadde noen form for spesiell historikk.

Den 15.desember 2006 kjørte vi en sak om hvor korte avhørene hadde vært – rundt en time! Spesialetterforskeren som gransket politimennene var dessuten selv en tidligere kollega av de han gransket. To dager etter dødsfallet gjennomførte Spesialenheten de første avhørene av de fire mistenkte betjentene. Etterforskeren som hadde ansvar for avhør av vitnene jobbet på samme arbeidsplass ved Trondheim politistasjon inntil for ett år siden.

Leder av enheten som gransket Obiora-dødsfallet, Arve Opdahl, mente de hadde diskutert habilitetsspørsmålet til spesialetterforskeren, men ikke funnet grunn til å reagere. Jeg var overrasket.

Ville også vanlige borgere bli utsatt for så korte avhør hvis et menneske hadde mistet livet?

Etter å ha funnet ut av de oppsiktsvekkende korte avhørene ble vi enige i redaksjonen om at det måtte borres mer. Innimellom vanlig nyhetsjobbing jobbet jeg med å opparbeide meg kilder med innsikt i Obiora saken. Politi, norsk-afrikanere og advokater. I tillegg ble det mest sentrale å skaffe mest mulig skriftlig dokumentasjon. Legerapporter, politiavhør av tjenestemennene og vitneforklaringene.

I fire måneder – fra 15.12.2006 til 10.04.2007 – snakket jeg med kilder og skaffet dokumentasjon. Uten å produsere en eneste Obiora sak.

Men resultatet av kartleggingen ble at rett før Spesialenheten var ferdig med sin konklusjon - så hadde vi en ny sak klar. Det forelå nemlig to versjoner av hvordan Obiora hadde blitt transportert til sykehuset. Mens politiet mente de hadde lagt 48-åringen i stabilt sideleie bak i bilen, hevdet sykepleierne det motsatte.

Ikke bare hadde politiet gjennomført en tøff pågripelse, men de hadde heller ikke gitt mannen førstehjelp på vei til sykehuset.

HENLEGGELSEN

Den 4.mai 2007 kom konklusjonen til Spesialenheten. Saken henlegges etter bevisets stilling. Umiddelbart etter å ha lest den 19 sider lange redegjørelsen hadde jeg en rekke ubesvarte spørsmål. Blant annet lurte jeg på fortiden til politimennene.

Det eneste som var offentlig kjent var at den ene politimannen hadde vært etterforsket i Sophia Baidoo saken i 1999.

Jeg begynte å grave videre på det sporet. Først og fremst ved hjelp av politikilder. Resultatet skulle vise at jeg hadde rett, Spesialenheten hadde tydeligvis ikke hele oversikten.

Bare noen dager senere, 7.mai 2007, avslørte vi et nytt tilfelle av anmeldelse om voldsbruk.

Den samme politimannen som i Baidoo-saken – ble omtrent på samme tid - anmeldt for voldsbruk mot en tredje innvandrere – en 28-åring.

Han fikk sin bror til å fotografere skadene, og dette ble levert til Spesialenheten, sa mannens advokat Morten Aaberg.

Men lederen for Spesialenheten sa han var ukjent med denne anmeldelsen. Hvordan kunne de være det? Advokat Abid Raja var også ukjent med dette. Han fikk høre om politimannens halsgrep på 28-åringen gjennom at TV 2 formidlet kontakten via telefon - foran åpen kamera.

«Han politimannen tok kvelertak på meg og dro meg rett ned i gulvet», hørte vi mannen si gjennom telefonrøret.

Spørsmålet om politimennenes rulleblad, anmeldelser og fortid har vært noe av det meste vanskelige å jobbe med i Obiora-saken. Og det ble opptakten til de neste sakene. Hvorfor visste ikke Spesialenheten om denne episoden?

Resultatet ble en avsløring den 9.mai 2007 om hvordan Spesialenheten ikke har tilgang til straffesaksregisteret til politiet. Dette overrasket ikke bare meg, men også justispolitikere og advokater. Rullebladet er tross alt det første man sjekker i en kriminalsak. Gjelder ikke det politimenn?

Jeg borret videre og stusset også over at de fire politifolkene hadde samme advokat. Erfaring fra andre kriminalsaker viste at dette ble sjelden godtatt. Men det mest oppsiktsvekkende i dette arbeidet, som vi laget en sak på den 25.mai 2007, var det faktum at politimennenes avhørt ble vedtatt og signert to måneder etter det dødelige basketaket.

Det ble derfor naturlig å jobbe videre med spørsmålet om forklaringene deres hadde blitt samkjørt?

VITNENE

Etter et nøye kildearbeid og noen skriftlige kilder hadde jeg fått en god oversikt over alle aktørene, både politiet og vitnene ved sosialkontoret. Jeg ringte de fleste av dem, nesten 40 personer, og fikk høre deres versjoner. Nesten alle snakket off-record og enkelte fortalte om hvordan de slet psykisk med ettervirkningene av saken. De fortalte dessuten en litt annen historie enn det politiet hadde.

Det viktigste spørsmålet var om Obiora virkelig var så gal som politimennene hevdet? Han var tross alt på sosialkontoret for å bønnfalle om penger for bursdagsgave til sin sønn.

Resultatet ble en sak 1.juni 2007. Eugene Obiora var faktisk rolig da han ble overlevert til politiet, ifølge vitneforklaringer.

Kvinnen på sosialkontoret som etterlot Obiora alene med to politimenn forklarte at han var rolig da hun gikk fra ham. Forklaringen hennes var i strid med politiets påstand om at Obiora ble lagt i jern fordi han truet ansatte ved sosialkontoret.

De ansatte på sosialkontoret opplevde ikke situasjonen så dramatisk at politiet måtte tilkalles. Resepsjonen fikk beskjed om å ringe vaktelskapet, og de ansatte på sosialkontoret ble overrasket da politiet plutselig dukket opp. Kvinnen som ringte vakta har i avhør ingen forklaring på hvordan politiet ble koblet inn.

I politiets rapport sto det:

«NN sier at hendelsen var uventet. For når hun gikk fra Obiora og polititjenestemennene, så det ut som at dette ville gå greit.».

Og videre: «Det var en veldig rolig situasjon når NN gikk fra dem i 1. etasje. Hun oppfattet situasjonen som rolig».

Hvorfor politiet valgte å pågripe Obiora etter at situasjonen hadde roet seg?

På dette tidspunktet var resten av presse-Norge forbausende stille i Obiora-saken. Det var ikke mange som stilte kritiske spørsmål. Et søk i arkivene til både Dagbladet, VG og NRK viser at TV2 var nesten helt alene om en kritisk dekning. De fleste kom på banen etter august 2007 – nesten ett år etter dødsfallet.

Men dette førte ikke til mindre tenning hos nyhetsledelsen i TV2. Tvert imot var beskjeden om at det måtte graves videre.

Den 6. juni 2007 kunne vi avsløre politiets egne rekonstruksjonsbilder og vitneutsagn som mente det også ble tatt et nytt kvelertak utenfor sosialkontoret. Med disse bildene ble det naturlig å stille kritiske spørsmål om politiets trening i forhold til arrestasjonsteknikk. Resultatet ble en egen sak den 11. juni 2007 – hvor en politi-instruktør slaktet halsgrepet.

Den 28. juni 2007 beordret Riksadvokaten Spesialenheten om å gjennomføre en ytterligere etterforskning. Han ville ha en rekke forhold avklart, deriblant nye avhør av vitner.

UKULTUR I TRONDHEIM?

Under arbeidet var det mange som mente at Obioras dødsfall skyldtes en ukultur hos Trondheims politiet. Jeg hadde vanskelig for å tro dette, og mente nok at pågripelsen var et resultat av hardhendt politiarbeid kombinert med at Obiora ikke fikk livreddende hjelp. Men en kveld fikk jeg en henvendelse fra en kilde. Vedkommende ba meg ta en tur inne i lokalene til Trondheims politiet med kamera. Da ville jeg få sjokk.

Jeg snakket med sjefen min, som på dette tidspunktet var veldig glad for vår Obiora-dekning. Selv om vi nesten var alene i medie-Norge om å vie etterforskningen oppmerksomhet. Det lille som var i andre medier gikk enten på musikere som hetset politimennene eller demonstrasjoner over hele landet. Sakene i TV2 hadde nesten utelukkende blitt kjørt som en av hovedoppslagene i sendingene klokken 21.00.

Vi la en plan hvor målet var klart: Komme seg inn i politihuset og ta en rundtur med sjefen for å finne det kilden mente var støtende bilder. Obiora-saken ble etter hvert en viktig prinsipiell sak hvor mange mente at institusjonell rasisme og ubevisste holdninger var den egentlige årsaken til dødsfallet. Rasistiske bilder ville underbygge dette.

Jeg klarte å få til en intervju-avtale med Trondheims politit hvor temaet var holdninger til flerkulturelle og rekruttering av våre nye landsmenn til politiet. Den 17. juli 2007 kjørte vi saken som ble kjent som bildeskandalen hos Trondheims politiet.

Politiet hadde hengt opp karikaturtegning av Mohammed med sterke utsagn mot muslimer i vaktrommet til arresten.

Og i kantina hadde det hengt et bilde av toppsjefer i en kjele, omringet av afrikanske kannibaler. Det ble tatt ned en måned tidligere etter at en gjest som var på besøk i kantinen reagerte. Da ble det umiddelbart fjernet, etter å ha stått urørt i flere år.

Men vi fikk tak i dette bildet, og dokumentasjonen ble sterkere da vi kunne vise hvor det hadde stått.

I en pressemelding fra 25.april 2007 lovet Sør-Trøndelag politidistrikt et sterkere fokus på holdninger hos politiet i forhold til innvandrere. Men tegningen og teksten ble fjernet etter at TV2 spurte hva den gjorde inne på vaktrommet til en norsk politistasjon - tre måneder etter pressemeldingen.

- Vi fjernet tegningen i morges fordi den ikke representerer vårt syn, sa fungerende politimester Toralv Pedersen.

Mange reagerte på denne saken. Justisministeren, politidirektøren og politikere. For meg var det viktig å sette Obiora saken i et perspektiv - en kultur hvor det meste aksepteres av kolleger. For hva var verst? De som hadde hengt opp bildene eller de som ikke reagerte mot dem? Og skjedde det samme i Obiora saken? Var det kolleger som visste mer, men som tiet?

En senere undersøkelse utført av NTNU skulle underbygge tesen om ukultur. En av ti politimenn ved Sør-Trøndelag politidistrikt mente det var ok å kalle folk for neger og pakkis.

FULGTE INSTRUKS?

Allerede i den tidlige fasen av Obiora-saken hadde vi avslørt at en tidligere kollega etterforsket sine egne. Og at avhørene hadde skjedd på rekordtid. Men var det mer? Fantest det virkelig ikke noe instruks eller rundskriv på dette?

Jeg fikk etterhvert tilgang til Riksadvokatens skriv til Spesialenheten, hvor de beordret en ny etterforskning. Det detaljerte skrevet var unntatt offentlighet. Sentrale spørsmålet var:

Hvorfor ble politimennene avhørt før etter to dager?

Både Trondheims-politiet og Spesialenheten brøt sine egne instruksjoner da de ikke holdt politimennene som deltok i pågripelsen av Obiora atskilt fra hverandre frem til avhør.

Hvorfor ble ikke de fire politimennene atskilt for å unngå samkjøring av forklaringene?

Riksadvokaten har presisert dette i eget rundskriv, 3/2006:

"For at tilliten til etterforskningen ikke svekkes er det viktig at de involverte tjenestemenn med umiddelbar innsats fra Spesialenheten holdes atskilt inntil de har avgitt forklaring", står det i rundskrivet fra Riksadvokaten.

Vi laget en sak på dette 22.august 2007 – etter å ha fått tak i også politiets egen instruks.

- I ettertid så er det helt klart at denne saken og etterforskningen hadde sett bedre ut dersom man hadde skjermet de. Men når det da ikke ble gjort, så må vi jobbe ut ifra den situasjonen som er, sa leder av Spesialenheten, Jan-Egil Presthus.

I avhørene fremgikk det at politimennene fritt gikk gjennom hendelsen flere ganger i løpet av de to døgnene etter Obioras død. Først 9. september ble de avhørt. Samme kveld ble det også holdt en samling på politihuset hvor politimennene var til stede.

Dette styrket det jeg allerede hadde påpekt i tidligere saker, nemlig at politimennene ikke ble etterforsket på samme måte som vanlige borgere. De fikk ha samme advokat og ble aldri skjermet fra hverandre.

ETT ÅR SENERE

Tidlig i saken undret jeg over hvorfor det ikke fantes et eneste bilde eller film av den dramatiske pågripelsen. En mann som ligger og skriker utenfor et sosialkontor, mens folk går inn og ut. Likevel er det ingen som tar opp et kamera og filmer. Savnet av bilder ble enda mer forsterket da jeg i en periode jobbet med Ali-saken fra Sofienbergsparken.

Men hva med Obioras mobil? Hvor var den? Jeg sjekket med advokaten. Han hadde den ikke. Heller ikke politiet. Jeg sjekket med Obioras familie i Norge. Ingen ting. Plutselig tenkte jeg på hans bror fra Nigeria. Han hadde jeg møtt under begravelsen. Kunne det være at han hadde tatt med seg mobilen til Nigeria?

Jeg ringte ham og fikk rett. Men mobilen var låst og han hadde ikke koden. Jeg overtalte ham til å sende den til meg med en fullmakt om tillatelse til åpne den. Kanskje Obiora hadde tatt noen bilder rett før han døde?

Etter en uke hadde jeg mobilen. Vi brukte data-ekspert Svein Willassen til å åpne den. Det jeg lurte på var følgende:

- Tok Obiora bilder før han døde?
- Hadde politiet slettet noen av Obioras siste bilder?

Vi fikk åpnet telefonen, men det var ingen datafiler som var slettet. Men Obiora hadde tatt bilder minutter før han døde. Av saksbehandlerne sine.

Den 7. september 2007 - på ett års dagen til tragedien- kjørte vi en sak med Obioras siste bilder, for første gang et intervju med hans eks-kone - som jeg hadde brukt ett år på å få til - og til slutt det som var sterkest: Obioras dødsskrik på politiradion.

RULLEBLADET

Det var aldri lett å få den hele oversikt over politimennenes fortid. I rapporten fra Spesialenheten, unntatt offentlighet versjonen - som ble sendt til Riksadvokaten - fant jeg igjen noe oppsiktsvekkende.

Det var tidligere kjent at politimannen som tok kvelertak på Obiora ble anmeldt for rasistisk vold av vaskehjelpen Baidoo i 1999. I mai kunne jeg avsløre at også en jugoslav hadde anmeldt politimannen for kvelertak.

Men i den nye rapporten fra Spesialenheten dukket det opp enda en sak mot samme politimann. 17. juni 1998 ble han anmeldt for å ha tatt kvelertak på en mann i Trondheim. I likhet med de andre sakene ble også denne henlagt - som intet straffbart forhold anses bevist. Denne saken sendte vi 29. oktober 2007.

Jeg var overrasket. Hvor mange saker hadde egentlig disse politifolkene? Jeg la til side det jeg hadde og startet med å møte mine politikilder igjen. Nå skulle jeg ha den endelige oversikten over rullebladet.

Etter tre uker hadde jeg resultatet: De to politimennene som la Obiora i bakken inne på sosialkontoret i Trondheim, hadde hele 14 volds-relaterte anmeldelser på seg. De var også under etterforskning da Obiora døde. Denne saken ble sendt 19.november 2007.

Hvorfor sto ikke dette i redegjørelsen fra Spesialenheten til Riksadvokaten?

En av politimennene hadde sju anmeldelser fra 2001 til 2007. Den siste gjelder unødig maktbruk og var fra april 2007. Politimannen som tok halsgrep på Obiora, en 38-åring, hadde også sju anmeldelser.

Spesialenheten fikk i 2006 hele 904 anmeldelser på politimenn, men mer enn 800 av dem ble henlagt. Politimennene fra Trondheim var ikke alene.

SPESIELLE ERFARINGER

Det har vært spennende å jobbe med Obiora saken. Det har stadig dukket opp nye momenter – samtidig som politiet har gjort det de kan for å legge lokk på saken. Jeg fikk mange ubehagelige telefoner underveis fra personer som mente at de fulgte med meg. Andre, spesielt unge politifolk, ringte også og mente at vi gjorde en viktig jobb. De var lei av at Obiora-saken hadde ødelagt ryktet til så mange hederlige politifolk.

For meg var det underveis ikke noe poeng å lage alt som var relatert til Obiora. Jeg laget ikke den løpende nyhetsdekningen hvor vi enkelt og greit refererte til advokaten eller politiets versjoner. Mye ble forkastet, deriblant tipset om at Obiora var loggført som neger i politiets register. Jeg sjekket saken nærmere og fant ut at det hadde blitt loggført på midten av 90 tallet. En uke senere sto samme sak i riksavis.

Likedan prøvde jeg å holde meg unna de rene utspill-sakene fra enten advokatene, interesseorganisasjoner eller politiet. Jeg bestemte meg tidlig også for å ringe de hovedmistenkte politimennene med jevnlig mellomrom for å holde en åpen dialog.

KONSEKVENSER

- Fra å være en notis har Obiora saken blitt et viktig symbol og for mange en viktig kamp for å sikre enkeltindividets rettigheter i forhold til politi og justismyndighetene. De mange demonstrasjonene i Oslo, Trondheim og Bergen viste at folk var engasjerte og opprørte over at noen kan dø midt på lyse dagen.

- Politidirektoratet iverksetter bedre kursing og opplæring av pågripelsesteknikker. Halsgrepet og mageleie forbys.

- Regjeringen kartlegger rasisme i offentlig sektor.

- Justisdepartementet er i gang med en gjennomgang av Spesialenheten for politisaker.

ER SAKEN OVER?

Den 21 desember, på en fredag rett før jul, valgte Riksadvokaten å henlegge Obiora saken. Begrunnelsen var at politimennene ikke hadde nok kunnskap om blant annet mageleie og at de ikke visste at det de gjorde var livsfarlig. Men Obiora saken er ikke over. Den 10.januar 2008 lagde vi igjen en ny sak. Denne

gangen om at Sivilombudsmannen som hadde satt ned egen gruppe for å se på den. I tillegg er det varslet sivilt søksmål og det blir trolig enda mange runder.

Obiora-saken handler ikke om politimennene visste hva de gjorde var farlig eller ikke. De fleste vet at et kvelertak kan være farlig, og alle vet at det må gis førstehjelp til en person har besvimt.

Riksadvokatens henleggelse er i så måte en teknisk behandling av Obiora saken. En juridisk vurdering om politiet kan straffeforfølges eller ikke avslutter derfor ikke Obiora-saken. Saken er så mye mer enn juss.

Den handler om et nytt Norge hvor mange med minoritetsbakgrunn føler at det er svart mot hvit. Men at Obiora-saken ikke er død, viser nettopp det motsatte. At det er en stor opinion i dette landet som ikke aksepterer velformulerte henleggelse – uten å stille mange nok kritiske spørsmål.

Kadafi Zaman

Oslo, 21.januar 2008